

Gerry Foley

Dålig teater, dålig historia, dåligt för byråkratin

Kreml öppnar eld mot *Trotskij i exil*

Intercontinental Press, 4 maj 1970

Det uppges att dramatikern Peter Weiss först ville att hans pjäs *Trotskij i exil* skulle sättas upp i Moskva. Han har sagt att hans syfte med detta verk var att ”starta en diskussion med de socialistiska länderna och göra det möjligt att analysera en mycket viktig fråga – behovet av att inte bara diskutera Trotskij, utan allt han stod för och står för än i dag”.

Weiss sade:

Trotskij är fortfarande syndabocken i de socialistiska länderna, han får skulden för allt som strider mot partilinjén. Han betraktas fortfarande som Lenin störste fiende. Detta beror på att det inte gjorts någon analys av Stalintiden.

Dramatikerns vilja till diskussion om dessa frågor besvarades kategoriskt den 1 april i veckotidningen *Literaturnaja Gazeta*, det sovjetiska författarförbundets organ. Lev Ginzburg, som uppges vara översättare av Weiss, skrev:

Tidningarna i väst skriver nu att med denna pjäs hoppades Weiss kunna få till stånd en diskussion med oss. Men hur skulle det kunna gå att ha någon som helst diskussion om en pjäs, som vi betraktar som en grov ideologisk avvikelse och en förolämpning mot det sovjetiska folket och alla riktiga kommunister?

Ginzburgs inlägg är ett rasande utfall packat med teman från Stalintiden, som – precis som dramatikern pekade på – fortfarande inte analyserats i Sovjetunionen – i varje fall inte i den officiella pressen.

I grunden handlar Ginzburgs invändningar om att Weiss försökt framställa den verkliga revolutionära dynamiken i vår tid. Nästan alla de stora debatterna inom den revolutionära rörelsen efter bildandet av bolsjevikpartiet – debatter som stalinisternas ”kulturapparat” förfalskat och snedvridit – presenteras i dramatisk form i Weiss´ skådespel.

Ginzburg verkar mest orolig för vilken effekt detta kommer att få på den nya generationen av radikala ungdomar.

Utomlands ser vi nu Trotskij i parti och minut både till vänster och höger. Försök görs att med våld påtvinga vänsterrörelsen denne förfärlige renegat, att använda Trotskijs ande för att sprida förvirring och kaos bland unga ”vänstermänniskor” i väst. Kritikern Wolfgang Ignee talar om att Weiss kastat en ”ideologisk bomb” bland ungdomen; Hans Schwab Felisch säger att med sin Trotskij har Weiss ”räckt ut handen åt dagens upproriska studenter”.

Ginzburg fortsätter:

Sakta men säkert knuffas de sovjetiska kommunisterna, alltför ”konservativa” enligt Weiss, av scenen. Och under en kaskad av teatraliska effekter rusar en ovårdad typ med Lev Trotskijs skägg omkring.

Det som kanske mest stört Ginzburg och hans uppdragsgivare inom byråkratin var Trotskijs avslutningstal i pjäsen. Mitt under de stora utrensningarnas elände och desinformation och med andra världskriget i annalkande, strax innan han blir mördad av en GPU-agent, uttalar Trotskij sin oförminskade revolutionära övertygelse och sin tro på framtiden och de kommande unga generationerna. Man skulle också kunna säga att med detta tal är det Trotskij som ”räcker ut en hand till dagens upproriska studenter”.

Jag kan inte ge upp tron på förnuftet, på den mänskliga solidariteten. Ända sedan min ungdom har

denna tro bara blivit starkare. Jag har aldrig erkänt en personlig tragedi. Mitt liv var ouplösligt förenat med revolutionens stadier. Misslyckandena och besvikelserna kan inte hindra mig från att tro på alla förtrycktas seger bortom den nuvarande tillbakagången. Detta är ingen utopisk profetia. Det är den dialektiska materialismens nyktra förutsägelse.

Aldrig har jag förlorat förtroendet till massornas revolutionära kraft. Men vi måste förbereda oss på ett långvarigt krig. På år, kanske årtionden av uppror, inbördeskrig, nya uppror och krig.

Och när det ser ut som om klasskampen tidvis skulle förlamas, under det borgerliga våldets förtryck och lögn, genom splittringen i den politiska ledningen, då kommer unga generationer att ta vid. Studenter. Som i början av seklet i Ryssland. Men denna gång i en omfattande rörelse, som utgår från universiteten på alla kontinenter.

De kommer att ta upp kampen och driva den framåt. De kommer att lära sig att finna ett gemensamt språk, ett gemensamt aktionsprogram med de upplysta arbetarna. På samma sätt som det är arbetarklassen, som får stå för umbärandena, offren, så är det den som får stå för omstörtningarna, uppbyggandet av det raserade. När sedan ett revolutionärt parti står i spetsen för proletariatet igen, kan segern över världskapitalet bli verklighet. Övriga mig döden idag, så skulle jag kunna säga, jag har arbetat för de utplundrades och kolonialiserades oavbrutna befrielsekamp.

Ginzburg skriver:

... han [Weiss] anser uppenbart att den avgörande drivkraften för "världsrevolutionen" av i dag inte är den "konservativa" arbetarklassen under ledning av kommunistiska och arbetarpartier utan de "upproriska" studenterna. Med andra ord kokar Weiss ihop ett slags soppa av trotskism, maoism och marcuse-ism.

Det är svårt att förstå vad Ginzberg är ute efter med detta. Som Weiss konstaterar har trotskismen av stalinisterna blivit använd som en etikett för allt som strider mot partilinjens. Efter brytningen mellan Peking och Moskva har Moskvaanhängare dessutom försökt jämställa maoism och "trotskism". Maoisterna har kastat tillbaka anklagelsen mot "Chrusjtjov-revisionisterna". Begreppet "marcuse-ism" är också vagt, eftersom Herbert Marcuse aldrig lagt fram någon sammanhängande politisk ideologi.

Vissa strömningar inom studentrörelsen, långt mer i ett tidigare skede än nu, har emellertid kommit att identifieras med Marcuse. Det mest framträdande där är tendensen att avfärda arbetarklassen som en revolutionär kraft och i stället förlita sig på en anarkistisk icke klassbunden ungdomsrevolt baserad på kulturella och psykologiska frågor. Marcuse har i viss utsträckning blivit vägledande för sådana spontanistiska, anarkistiska strömningar.

Och spontanismen framställs ju i *Trotsky i exil* i form av narodnikismen, som föregick marxismen som ideologi för den revolutionära rörelsen i Ryssland. Weiss ställer frågan om organisation kontra spontanitet och individuell terror kontra massaktioner. Samtidigt tar han fram det begrepp som spontanisterna nedsättande betecknar som "förtruppen utifrån" – dvs Lenins idé om att arbetarna behöver en skolad politisk kader av politiska aktivister, som med nödvändighet måste ha en bakgrund utanför arbetarklassen.

I Akt I, Scen 2, visar Weiss en Trotsky som i strafflägret i Vercholensk debatterar med Machajskij och Luzin, och andra anarkister och narodniker. En anonym fånge får säga:

Våra projektmakare. Våra folkfrälsare. Våra studenter. Drar in i förstäderna. Letar upp sina arbetare. Vill förklara för oss, hur vi skall ta över fabriker. Vet inte ens hur man sköter en maskin.

Weiss' Trotsky säger:

Ni tvivlar på studenterna. Ja, de kommer ur bourgeoisin. Varifrån annars? Det är bara de som har tid och resurser att läsa, att lära. Arbetarna sliter elva, tolv timmar om dagen. Har inga krafter över att skaffa sig bildning. Men ser ni inte, vad det är som sker. För första gången använder studenterna

inte sina kunskaper till att nästla sig in i sin egen klass. De använder dem mot det samhälle som uppfostrat dem... Att studenterna ställer sig på arbetarnas sida, det betyder att de vill vidare, till nästa stadium, till proletariatets revolution. För att driva fram denna revolution, för att trygga arbetarnas övermakt, för detta behöver vi den politiska ledningen, partiet.

Machajskij invänder att

Organisation är början till slutet”, att organisering slutar med opportunism och att massornas agerande trycks ner: ”Se på det starka partiet i Tyskland. Opportunisterna med Bernstein i spetsen. I stället för arbetarvälde, koalition med de borgerliga. I stället för revolution, liberalism.

Däriigenom ger Weiss en vink om att konservatism och opportunism inom de stora byråkratiserade arbetarpartierna (som det franska kommunistpartiet i maj-juni 1968, exempelvis) befrämjar anarkistiska tendenser bland revolterande ungdomar, till och med desperat äventyrspolitik.

Luzin säger:

Brandbomber är ingen konst att göra. Lite salpetersyra, lite kaliumklorat i en preparerad flaska, och hela Rysslands domstol, kasern, statsbank står i lågor.

Trotskyis svar blir:

Dina bomber kan inte ersätta massorna, Luzin. Några av er kommer att brännas till döds i heroisk enmanskamp. Men arbetarklassen hjälper ni inte med det.

Författaren är uppenbart på Trotskijs sida, på marxismens, i denna debatt. Men hans framställning av revolutionär historia är objektiv och dialektisk. Han visar hur både Lenin och Trotskij dragit lärdom av diskussioner och erfarenheter, korrigerat sina uppfattningar, godtagit tankegångar som de först varit våldsamma motståndare till – med andra ord visar han dem som en del av den revolutionära processen och inte som stående över den.

I sitt rätta sammanhang visar Weiss Trotskijs tidiga invändningar mot det centraliserade partiet. Han gör samma med Lenins idé om att bönderna kunde spela en självständig revolutionär roll, att ett bondeparti kunde dela på makten med ett arbetarparti i en revolutionärt demokratisk regering. Detta var begreppet ”arbetarnas och böndernas demokratiska diktatur”. Det skulle senare, i förvrängd form, få nytt liv i form av stalinisternas försök att rättfärdiga medverkan i koalitioner med bourgeoisin långt efter att Lenin övergett detta begrepp och det blivit begravet av historien.

Weiss visar hur Lenin och Trotskij, efter många hetsiga debatter, enas under perioden före Oktoberrevolutionen. Till exempel låter han de båda ledarna diskutera den splittring, som gav upphov till bolsjevikpartiet. Trotskij hade motsatt sig den brytningen och försökt hålla ihop bolsjeviker och mensjeviker.

Lenin säger:

Neutralisera motsatta riktningar. Med era försoningsexperiment lurar ni bara arbetarna. Vilka skall egentligen försonas med varandra? Partiet och partiets likvidatorer? Det går inte att kompromissa.

Trotskyis svarar:

Ja, jag insåg, att de gamla inte alls hade något intresse av revolutionens proletära stadium. Dessa demokrater ville överhuvudtaget inte stödja sig på arbetarna, ville inte deras seger. För de var rädda för dem. Ville inte vara mer än vänster flygel inom det borgerliga systemet.

Weiss visar hur Lenin under perioden före Oktober anslöt sig till Trotskijs uppfattning att revolutionen bara kunde bli socialistisk och proletär. I Akt I, Scen 9, säger Trotskij:

... Sverdlov, Rykov, Bucharin, de flesta [Lenins gamla medarbetare], de föll alldeles från skyarna, då ni i maj inte längre talade om den borgerliga, utan om den proletära revolutionen. En del ansåg

er vara vansinnig. Ansåg, att ni förlorat sinnet för realiteter under emigrationen.

Och Lenin svarar:

Sa att jag hade blivit trotskist. Ha, Ha ha ha.

Weiss' skildring av hur diskussionerna gick under den revolutionära processen var uppenbarligen inte alls något som föll Ginzburg och hans uppdragsgivare på läppen. Såväl socialdemokratiska som stalinistiska byråkratier skulle vilja få studenter och unga arbetare på väg att radikaliseras att tro att alla frågor om övergången till socialism har lösts, eller håller på att lösas, av "erfarna ledare". Det viktiga, hävdar de, är att engagera sig i det "praktiska arbetet" med att verkställa den politik de beslutat om.

Allt ifrågasättande leder bara till splittring. Det hjälper klassfienden. Och i själva verket kan alla som utmanar byråkratin bli betraktade som "objektiva" förrädare. Och till och med det uttrycket kan försvinna. Exempelvis kallade ju stalinistiska ledare trotskisterna först "objektivt" fascistiska för att sedan kort och gott övergå till fascistagenter.

Således skriver Ginzburg:

De ändlösa tråkiga debatter som pjäsen är fylld av kan bara trötta ut publiken och reta den. Men det kanske tillfredsställer en del också.

Förstår Weiss vem han behagar med denna pjäs? Inser han att von Thaddens nynazister och jordägarna i Strauss' parti jublar, att allt reaktionärt avskum tjuter med en skygg blick mot de "Röda" – här har ni en antisovjetisk "present" från er lille vän från igår! För det är inte vem som helst som kokat ihop detta skådespel, utan Weiss, Peter Weiss, samme man som högt och ljudligt ställde "den reaktionära pro-amerikanska inställningen" i den tyska Förbundsrepubliken vid skampålen.

Efter att ha skildrat den process som ledde till Oktoberrevolutionens bolsjevikparti framställer Weiss hur detta parti krossades av en byråkratisk kast som under Stalins ledning, på grund av revolutionens isolering, kunde ta makten i det efterblivna Ryssland.

Efter att ha visat den revolutionära marxismens framväxt i kampen mot anarkism och reformism går Weiss över till att visa hur Trotskij fortsatte att utveckla denna revolutionära tradition i kampen mot stalinismen.

På dödsbädden säger Weiss' Lenin:

Inom partiapparaten frodas byråkratin. Jag kräver information, och generalsekreteraren skär på ett oförskämt sätt av mina förbindelser med politbyrå. Under förevändningen att jag skulle vara för sjuk, för att befatta mig med organisatoriska angelägenheter. Lev Davidovitj, bilda en kommission med uppgift att bekämpa byråkratin i förvaltningen.

Trotskij svarar:

Det räcker inte. Det är inte bara i förvaltningen som byråkratin är inrotad. Utan i själva parti-ledningen.

Därefter säger Lenin:

Skaffa fram de mest erfarna och de mest revolutionära arbetarna. Inrätta arbetar- och bondeinspektioner. Jämställ en sådan undersökningskommission med partiledningen. Vi måste börja fälttåget omedelbart.

Scenen slutar med Stalins tal vid begravningen av Lenin.

Då kamrat Lenin lämnade oss, gav han oss i arv att värna om partiets enhet. Vi svär dig, kamrat Lenin, att vi hedersamt skall uppfylla detta ditt bud....

Då kamrat Lenin lämnade oss, gav han oss i arv att i trohet bevara den Kommunistiska Internationalens principer. Vi svär dig, kamrat Lenin, att vi inte skall skona våra liv för att stärka och

vidga förbundet mellan arbetarna i hela världen, den Kommunistiska Internationalen.

Weiss lägger också fram de avgörande delarna av Trotskijs polemik mot den stalinistiska regimen och dess politik. I Akt II, Scen 10, beskriver Jacob Blumkin regimen urartning:

Revolution betyder nu kamp om den ryska jorden. Epigonen är ingen epigon längre. Författarna, filmskaparna, målarna förhålls honom. Den Allvetande Fadern. Den Store Styresmannen [en titel som Mao nu övertagit]. Den Röda Solen. Dessa hyllningar hör till bilden av den allmänna entusiasmen. Han själv [Stalin] uppträder snarast dämpande. Alla framgångar har stigit er åt huvudet, säger han till tjänstemännen, när det går galet i kolchoserna. Gör dem ansvariga för hans egna felkalkyleringar. Och ändå vore det fel, att bara se despoten i honom. Han är övertygad om, att han handlar i arbetarstatens intresse, att han bara tryggar revolutionens landvinningar.

Trotskij svarar följande:

Ja. Arbetarstaten existerar ännu. Förutsättningarna för socialismens uppbyggande finns. Människorna, som fortfarande har revolutionen i kroppen, finns. Men i ett land låter sig revolutionen inte konserveras. Den är ett led i en enda sammanhängande process. En nationell socialism får bara till följd att Ryssland sjunker tillbaka i sin gamla efterblivenhet. Betonade inte Lenin in i det sista vår avhängighet av den internationella revolutionen?

Men ”Ryssland är omringat av kapitalismen”, invänder Blumkin.

Trotskij svarar:

Desto mer gäller det att bryta sig ut. Just därför att världsproletariatet lever under de mest skilda villkor, därför att det inte kan resa sig samtidigt, måste vi alltid och överallt stå på dess sida. Medan Sovjetunionen isolerar sig, underskattar faran i Tyskland, sviker revolutionen i Kina, nonchalerar det som är på väg i Sydamerika, förstärks imperialismen.

Senare i samma scen säger Trotskij:

Sovjetunionen måste försvaras till varje pris. Vår uppgift är att stärka Internationalen.

I Akt II, Scen 12, replikerar Trotskij på en tysk student, som blivit besviken på sovjet-systemets förfall under Stalin. Studenten säger:

Enligt Lenin skulle vilken kokerska som helt vara i stånd att leda staten. Men arbetarna leds av statschefer. Och hur gick det med krossandet av den reaktionära familjeinstitutionen? Tillbakagång till hemmets härd, till den heliga urcellen, till modersglädjen. I stället för självständighet genom bildning och kunskap, medgörlighet genom administration. I stället för revolutionär konst, i stället för konst som upptäckarglädje, skräck för det okända, sentimentalitet, ihålig idealism. Var finns den nya socialistiska människan, utan egoism, maktsträvan, rivalitet och tarvliga avsikter?

Trotskij svarar:

Ibland måste jag också kämpa hårt mot denna nostalgi, kamrat. Denna individualistiska vision av livets korthet, ansträngningarna som är förgäves. Men då ser jag dem alltid framför mig. Arbetare, soldater, matrosar, bönder. Kvinnor, män, gamla, unga aktivister. Deras ansikten. Deras hållningar. När jag ser på misslyckandena inom socialismen, när jag tänker på min egen otillräcklighet, då framstår de, som skall ta vid, klart. Trots den byråkratiska deformationen, så uppvisar deras samhälle fortfarande den snabbaste utveckling, som människor någonsin åstadkommit. I kampen mot fascismen blir det de, som får dra det tyngsta lasset. Ni måste stödja dem.

Weiss tar också upp Trotskijs kritik av det stalinistiska Kominterns strategi under perioden före kriget. En fransk studentska säger:

Ni talade för enhetsfronten i Tyskland. Komintern förhindrade den, och fascismen segrade. Vid generalstrejken i Frankrike slöt sig arbetarna ur olika partier spontant samman. Studenter, intellektuella stod på deras sida. Men ni, kamrat Trotskij, vänder er nu mot folkfrontsregeringen.

Trotskij svarar:

Folkfronten är inte detsamma som enhetsfronten. Det är på arbetarnas gemensamma kamp det beror. Inte på en allians med borgerliga partier. Arbetarna måste beväpnas sig. Bilda sina egna kommittéer, sin egen milis. Ockupera fabriker. Den franska folkfronten får ingenting annat till följd än att arbetarnas energi bryts ner och att den socialistiska revolutionen stoppas upp.

Weiss' framställning av kampen mot stalinismen tolkade, fullt förståeligt, Ginzburg som en direkt attack mot den byråkratiska kast han själv är en representant för. Det är den delen av Weiss' pjäs han riktar den skarpaste elden mot.

I motsats till tidigare motståndare till marxismen erkänner stalinismen inte sina verkliga uppfattningar. Den håller sig uppe genom svek och skrämning. Den makt som innehas av sovjetbyråkratin och dess anhängare inom arbetarrörelsen runt om i världen anses som tillräcklig för att bemöta all kritik. Alla kritiker måste därför bannlysas ur arbetarrörelsen som "anti-sovjetiska".

Ginzburg återkommer till den gamla refrängen mot Weiss.

Bakom allt detta finns en i grunden djupt anti-sovjetisk uppfattning, att Oktoberrevolutionens låga "tillfälligt" förflyttats från Sovjetunionen till andra delar av världen, den smutsiga maoistiska "versionen" av den "borgerliga urartningen" av sovjetsamhället.

Dessutom, som alltid, så fort någon ens nämner Trotskijs person använder våra fiender det ofrånkomligt för anti-sovjetiska syften, till våldsamma attacker och hot mot den sovjetiska ordningen ...

Den stalinistiske kritikern kommer med en tudelad attack mot pjäsen – först att den inte håller litterärt och sedan att den förvränger historiska fakta.

Till stöd för den första linjen i angreppet citerar den konservativa tidningen *Christ und Welt*, som hävdar att skådespelet "inte har mycket att göra med teaterkonst". Uppenbarligen insåg Ginzburg inte att det låg en viss motsägelse i att liera sig med attackerna mot *Trotskij i exil* i borgarpressen och samtidigt påstå att allt som handlar om Trotskij "ofrånkomligt utnyttjas av våra fiender i anti-sovjetiska syften".

Borde inte en "sann kommunist" dessutom ifrågasätta värdet av en borgerlig kritikers åsikter om en pjäs, som framställer de stora debatterna inom den marxistiska rörelsen ur en engagerad revolutionär synvinkel?

I själva verket verkade inte borgerliga kritiker riktigt veta vad de skulle tycka om Weiss' pjäs, vilket Walter Acosta pekade på i en artikel den 13 mars i veckotidningen *Marcha* i Montevideo.

Två tyska dagstidningar avslutade sina recensioner ... med att vara helt oeniga i sin syn. Enligt den ena "förekom inget som störde föreställningen, bara spridda applåder". Enligt den andra "visade de kraftfulla applåderna att det borgerliga samhället kände sig säkert och kunde ducka för allt som slängs mot det".

I sin attack mot det historiskt korrekta i Weiss' framställning använde sig Ginzburg av två sorters taktik. Den ena gick ut på att upprepa gängse stalinistiskt förtal och förvrängningar. Den andra var däremot något av en innovation, både vad gäller stalinistisk historiografi och litteraturkritik. Ginzburg var kritisk till Weiss' sätt att "övergeneralisera".

Ja, kampen [mot Trotskij] var hård och mödosam, historiens vägar var svåra och dunkla, Rysslands öde komplicerat, ofta obegripligt för ytligt lagda intellekt. Men är Peter Weiss verkligen intresserad av Rysslands historia, i betydelsen konkret "mänskligt material" av kött och blod? Hos honom hittar vi bara scheman, geometriska politik, verkställda av marionetter utstyrda som politiker eller personer i regeringsställning.

Ginzburg klagar över att Weiss inte följer händelserna kronologiskt i sina pjäser. Exempelvis

skriver Ginzburg att Weiss låter Kennedy framträda vid en tidpunkt då denne redan var död. Det går förstås att ha olika åsikter om Weiss' teknik för att dramatiskt åskådliggöra historiska situationer och frågor. Men för att vara rättvis kunde den stalinistiske kritikern åtminstone ha noterat syftet med dramatikers teknik. Den är han säkerligen bekant med, eftersom han uppger sig vara Weiss' ryske översättare.

I en teoretisk exposé som nyligen publicerades i Latinamerika under rubriken *Fjorton teser om dokumentär teater*,* skriver Weiss:

Styrkan i dokumentär teater ligger i dess förmåga att, på basis av fragment av verkligheten, konstruera ett användbart exempel, en modell av vad som verkligen hänt ... Den använder verkligt stoff, som den projicerar från en scen, utan att förändra innehållet men forma det på annat sätt.

Detta ”formande”, skriver Weiss, innebär att ”ta bort allt ovidkommande ... för att i renodlad form kunna ge liv åt den egentliga frågan”.

Men Ginzburg anklagar Weiss för något allvarligare än att strunta i kronologin: ”Dessutom är författaren inte särskilt intresserad av den historiska sanningen – vad bryr han sig om det som verkligen hände? Men i verkligheten fanns ju både ‘Judas’ och ‘Varken fred eller krig’ i Brest [-Litovsk] som ju satte Oktobers öde på spel och vi hade ju också parollen ‘Dra åt skruvarna ...’.”**

i har Lenins politiska testamente, hans ”Brev till kongressen”, där han öppet nämnde Trotskijs icke-bolsjevism, och vi har den hårda, kompromisslösa kampen mot trotskistisk äventyrspolitik och benägenhet att kapitulera.

Dessa påståenden tillhör stalinisternas standardrepertoar och tas numera, i allmänhet, inte på

* Denna bok recenserades av Walter Acosta i en artikel den 13 mars i veckotidningen *Marcha*. Våra citat är från den artikeln.

** Detta syftar på följande:

1. Ett epitet som stalinisterna påstår att Lenin ska använt sig av, men som inte syntes till i någon av hans texter medan han levde. Det ska ha ”tillkommit i början av 1911”, men publicerades för första gången i *Pravda* den 21 januari 1932. Det återfinns i den engelska översättningen av Lenins *Collected Works*, Vol. 17, sid. 45, i en artikel med rubriken ”Judas Trotsky’s Blush of Shame” (1963 års utgåva).

Trotskij replikerade i *The Militant* den 17 juni 1933 på Stalins ”fynd” [i artikeln [New Falsifications of the Stalinists. The Slander of Trotsky’s “Judas” Role](#)]

Trotskij konstaterade att Lenin inte syftade på Bibelns Judas [Iskariot], utan på karaktären Judas Golovljov i Saltikov-Sjtjedrins roman *Familjen Golovljov*.

Judas Golovljov var bara rapp i käften, inte någon arketyp för förrädare. Lenin hade retat sig på Trotskijs försök att försona bolsjeviker och mensjeviker och hans anklagelser mot bolsjevikerna för splittring.

Lenins sätt att använda samma litterära anspelning (om någon som var rapp i käften, inte en förrädare) återfinns också i en artikel publicerad 1914 (se [Om brott mot enheten som döljs med skrik om enhet](#)). Och åter i en attack på Trotskijs försök att försona bolsjeviker och mensjeviker. Lenin skrev:

”Dessa försök är vanmäktiga, men man måste ju avslöja de små intellektuella gruppernas ledare, som förblindats av sin egen kärlek och skriker om splittring, när de själva splittrar... Detta är ju helt och hållet Nozdrjovs [en figur i Gogols *Döda själar*] eller Judusjka Golovljovs metoder.” [I engelska versionen står ”Judas’ Golovlyov” – Red]

Det bör noteras att Trotskij sedan länge hade tagit avstånd från de felaktiga uppfattningar som han hade haft i organisationsfrågan i samband med dessa kontroverser med Lenin. Lenin själv framhöll i sitt testamente att Trotskijs ”icke-bolsjevism” före 1917 inte fick läggas honom till last. Detta har dock inte hindrat stalinisterna från att göra just det.

2. Striden inom bolsjevikpartiets högsta ledning i samband med fredsavtalet med Tyskland i Brest-Litovsk. (Se kapitel 11 i Deutschers [Den väpnade profeten](#).)

3. Trotskijs förslag om att ”militarisera” fackföreningarna i samband med krisen efter inbördeskriget. Trotskij kom med det förslaget sedan Lenin vägrat att gå med på Trotskijs slutsats att det var nödvändigt med en reträtt på den ekonomiska fronten, av det slag som senare skulle förverkligas genom den Nya ekonomiska politiken, NEP. Lenin avvisade tanken på att militarisera fackföreningarna. Men när krisen fått alarmerande proportioner kom Lenin med sin reträtt i form av den Nya ekonomiska politiken. Detta stödde Trotskij givetvis.

allvar någonstans där fri debatt och källforskning är möjliga.

Ginzburgs sista poäng är formellt korrekt. Lenin ”nämnde öppet Trotskijs ickebolsjevism” i sitt testamente. Detta dokument hemlighölls dock i Sovjetunionen under Stalin och publicerades först i början av 1960-talet. Det fullständiga citatet lyder som följer:

Jag skall inte vidare karakterisera de andra medlemmarna i centralkommittén efter deras personliga egenskaper. Jag vill bara påminna om att oktoberepisoden med Zinovjev och Kamenev [att de var motståndare till revolutionen] givetvis inte var någon tillfällighet, men *att den lika litet kan läggas dem personligen till last som Trotskij hans ickebolsjevism.* (vår kursiv.)

Den sortens argument används för att rättfärdiga avståndstaganden från Weiss’ pjäs i följande ordalag: ”De politiska spekulationer dramatiken bjuder på i sina försök till ‘revolutionär teater’ och hans brist på respekt för politisk och mänsklig etik har fått Peter Weiss att skriva en ovärdig antisovjetiskt pjäs.” Kommentarer överflödiga; den moraliska nivån i Ginzburgs artikel är uppenbar.

Moskvakritikerns avslutning är emellertid intressant. Han skriver:

En av recensionerna av Peter Weiss’ nya pjäs har en mycket passande rubrik – ”Weiss i exil” ... Just det, i ”exil” och den har han frivilligt valt ...

Den kommentaren är en klumpig anspelning på öppningsscenen i pjäsen, där Weiss visar hur byråkratin ville få Trotskijs exil att framstå som frivillig. Uppenbarligen vill Ginzburg, som språkrör för denna byråkrati, låta Weiss veta att om han inte överger de uppfattningar som fick honom att skriva *Trotskij i exil* kan han räkna med att drabbas av samma förbannelse från Kreml och dess anhängare som huvudpersonen i hans pjäs råkade ut för.

Översättning: *Björn Erik Rosin*

Lästips

Peter Weiss: [Trotskij i exil. Pjäsa i två akter](#) (själva teaterpjäsen)

Ernest Mandel: [Trotskij i exil av Peter Weiss. Anteckningar till premiären av den tyska uppsättningen](#) [1970]

George Breitman: [Peter Weiss och den historiske Trotskij](#) (diskuterar hur de verkliga händelserna förhåller sig till pjäsens framställning) [1972]

Stefan Steinberg: [De falska vännerna till Peter Weiss, tysk dramatiker, filmare och romanförfattare](#) [2016]

Birgitta Almgren: [Peter Weiss – författare mellan Sverige och DDR](#) [2009]

Werner Schmidt: [Peter Weiss och teaterpjäsen Trotskij i exil](#) [2016]